

МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: КРИЗА ВЗАЄМОДІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

У статті висвітлено особливості формування національних міжрегіональних соціально-економічних відносин. За результатами аналізу останніх публікацій визначено, що більшість наукових праць присвячено міжнародному та транскордонному співробітництву, тому метою дослідження є ідентифікація причин відсутності ефективної взаємодії між регіонами України та шляхів подолання наявної кризи міжрегіональних соціально-економічних відносин для забезпечення стабільного розвитку. Представлені заходи щодо поживлення взаємодії дозволять скоротити наявні диспропорції розвитку областей України та сприятимуть зростанню самосвідомості і відповідальності суб'єктів господарювання за майбутнє території, на якій здійснюється їх економічна діяльність.

Ключові слова: територія, міжрегіональне співробітництво, взаємодія, розвиток, соціально-економічні відносини.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції глобалізації та міжрегіональної кооперації для здійснення спільної економічної діяльності відкривають нові можливості для просторового розвитку окремих територій. Накопичений досвід доводить, що така взаємодія є вигідною для всіх регіонів, які приймають участь у такій спільній діяльності.

В Україні міжрегіональне співробітництво також реалізується, але говорити про великі досягнення у цій сфері поки що зарано. Крім того, останні роки навпаки спостерігається тенденція до відособлення областей одна від одної, що супроводжується неоднорідністю процесів розвитку, ізолюваністю конкретних територій, занепадом соціальної сфери.

У контексті представленої ситуації виникає логічне питання, чому на тлі проголошення пріоритету міжрегіонального співробітництва та позитивного досвіду, накопиченого іншими країнами світу, наша держава так і не реалізувала даний інструмент регіонального розвитку у повному обсязі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою регіонального розвитку та міжрегіонального співробітництва в останні роки займає багато вітчизняних науковців. Дане питання привертає увагу як окремих дослідників, так і цілі науководослідні інститути. Серед найбільш цікавих публікацій варто відзначити роботи Г. Левчунь [1], С. Гречаної [2], О. Бабінової [3], Л. Мельник [4], О. Климович [5] та ін.

Г. Левчунь [1, с. 255], досліджуючи особливості регіонального розвитку та міжрегіонального співробітництва областей

України, ще у 2013 р., підкреслював відсутність ефективного механізму стимулювання такої взаємодії як на державному так і на регіональному рівні.

Також, С. Гречана [2, с. 54], висвітлюючи проблеми та особливості міжрегіональної взаємодії, розглядає цей процес як чинник економічного розвитку територій, пропонуючи методичний підхід до формування системи показників міжрегіонального співробітництва, але автор не уточнює які саме показники, пропонується аналізувати для визначення отриманого ефекту.

У своєму теоретичному дослідженні О. Бабінова визначає різницю між поняттями «міжрегіональне» та «транскордонне співробітництво» [3], концентруючи свою подальшу увагу саме на транскордонному співробітництві, як різновиді міжрегіонального.

Л. Мельник, розглядаючи наявні у світі форми та напрями міжрегіонального співробітництва, намагається із усієї сукупності визначити ті, які мають бути актуальними для вітчизняної територіальної співпраці. Науковець підкреслює, що у світі і досі немає єдиного підходу щодо реалізації даного процесу, а тому Україна має напрацювати власні механізми, що будуть ефективними для наших умов господарювання.

У власному дисертаційному дослідженні О. Климович [5, с. 6] пропонує систему міжрегіональної взаємодії, що передбачає відбір критеріїв для ідентифікації регіонупартнера відповідно до його технологічного укладу, а також господарського спеціалізації, що у сукупності підвищуватиме конкурентні

переваги всіх територій, які прийматимуть участь у взаємодії.

Аналіз представлених джерел свідчить, що більшість авторів фокусують власну увагу на співпраці наших регіонів з регіонами інших країн світу. Багато публікацій присвячено транскордонному співробітництву прикордонних територій України та держав-сусідів.

Незважаючи на велику кількість ґрунтовних досліджень у сфері міжрегіонального співробітництва варто визнати, що більшість публікацій присвячено проблемі міжнародної співпраці. Багато опублікованих матеріалів розкривають теоретичні засади взаємодії, але відсутні напрацювання, які б пояснювали причину сучасної відчуженості областей України одна від одної, небажання співпрацювати у довгостроковій перспективі у контексті національного розвитку.

Мета статті. Ідентифікація причин відсутності ефективної взаємодії між регіона-

ми України, визначення шляхів подолання наявної кризи міжрегіональних соціально-економічних відносин для забезпечення стабільного розвитку всіх областей та України в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжрегіональне співробітництво – це поняття дуже багатогранне. У загальному розумінні міжрегіональне співробітництво передбачає взаємодію органів влади, суб'єктів господарювання, наукових та громадських інституцій різних територіальних формувань (областей, міст, районів тощо) однієї або різних (декількох) держав у сфері державного управління, економіки, соціального забезпечення, науки, освіти, культури та екології з метою забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку як окремих територій-учасників співпраці так і країни в цілому. Рівні міжрегіонального співробітництва можна представити схематично (рис. 1).

Рис. 1. Рівні міжрегіонального співробітництва в Україні.

Джерело: розроблено авторами

Спираючись на представлену схему та статистичну аналітику [6, с. 257-258], можна зробити висновки, що перших два рівні співпраці, є фактично не розвиненими. Останні два рівні – міжнародна транскордонна та міжрегіональна співпраця з регіонами, що не межують з країною, – достатньо реалізовані, але і тут нашої країні є чому вчитися.

Розвиток міжрегіонального співробітництва заснований на теорії просторової організації продуктивних сил економіки. Експерти вважають, що головна мета такої співпраці – це отримання синергетичного ефекту, який сприятиме більш ефективному розвитку регіонів. У 2015 році А. Климович пропонує розглядати взаємодію регіонів на основі визначення полюсів розвитку (рис. 2).

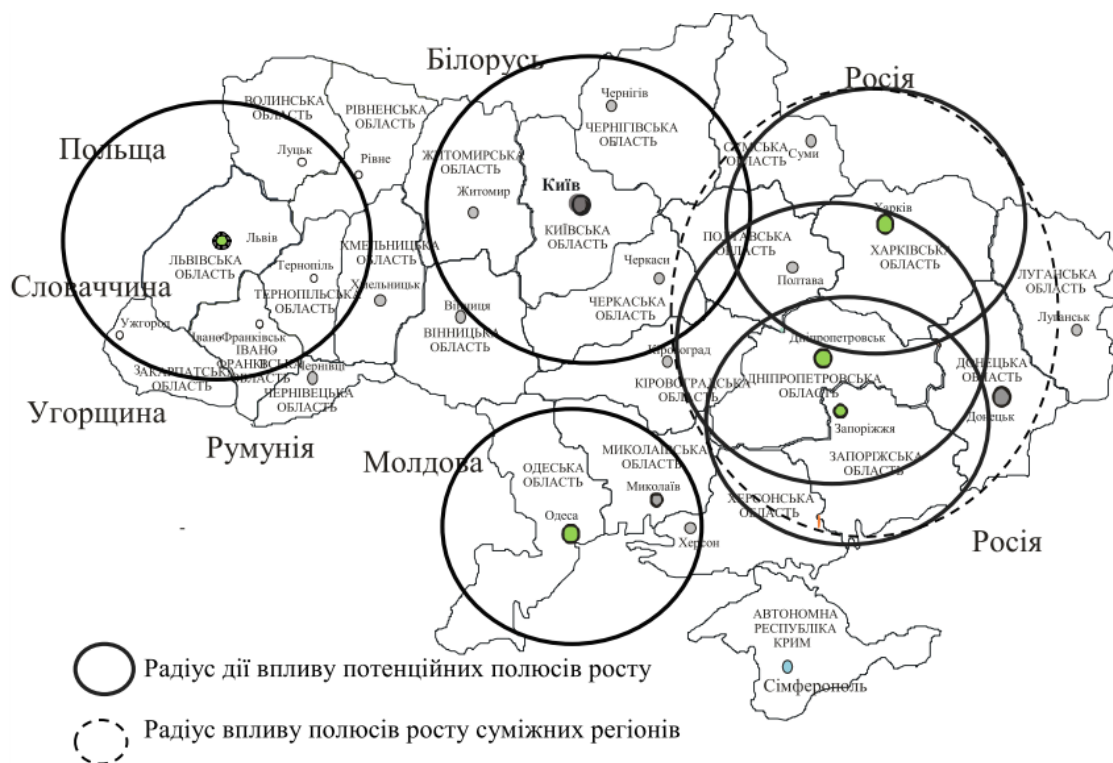

Рис. 2. Географічна інтерпретація радіусів впливу регіонів – полюсів росту в Україні.
Джерело: [6, с. 119]

Ідея, запропонована її автором є цікавою, але потребує певного корегування. Судячи з представленої схеми (рис 2.), взагалі неохоплено залишилась Чернівецька область. Незважаючи на те, що розрахунки здійснювалися фактично за даними 2013 року, вони стали пророчими: взагалі незадіяний Кримський півострів, а також більша частина Луганської і Донецької областей, у тому числі і самі обласні центри. З того часу пройшло п'ять років, запропонована ідея так і не буда реалізована, а негативні наслідки відсутності соціально-економічної консолідації та згуртованості країна та майже всі регіони відчують і досі.

Перспективність та стратегічна важливість розвитку міжрегіонального співробітництва визнана на національному рівні ще у 2011 р. Тоді Національний інститут стратегічних досліджень в межах реалізації нової державної політики здійснив низку публікацій присвячених проблемам розвитку міжрегіональної взаємодії. На найбільшу увагу серед них заслуговує аналітична доповідь «Міжрегіональне співробітництво у системі нової регіональної політики України» [6]. Вже тоді фахівці інституту говорили про наявність цілого ряду проблем, що перешкоджають налагодженню стабільних зв'язків

між областями та районами. Серед них [6, с. 10]:

- орієнтація суб'єктів господарювання на зовнішні ринки збуту: більшість підприємств прагнуть експортувати власну продукцію за межі країни, а не реалізовувати її на внутрішньому ринку;
- відсутність стимулів налагодження зв'язків між суб'єктами господарювання всередині країни;
- концентрація ядр економічного розвитку у мегаполісах, які акумулюють значну частку трудових, фінансових ресурсів, об'єктів соціально-економічної інфраструктури;
- моноспеціалізація більшості периферійних міст та районів по всій території країни;
- зниження платоспроможності населення та підприємств країни, як наслідок – скорочення ємності вітчизняних регіональних ринків;
- низький попит на інноваційну продукцію та послуги, консерватизм та застарілість технологій організації виробництва товарів та послуг;
- відсутність сприятливого інвестиційного клімату, бюрократичні та непрозорі процедури застосування інструментів стимулювання інвестиційної діяльності;

- відсутність документально закріплених пріоритетних напрямів розвитку міжрегіонального співробітництва у регіональних стратегіях всіх областей України; і 2011 р. і в 2013 р. [6, 7] і нині – у 2018 р. ситуація щодо формування стратегічних пріоритетів у контексті міжрегіонального співробітництва залишається незмінною: даний напрям чітко не прописаний у жодній із обласних стратегій;

- низький рівень поінформованості суб'єктів господарювання про можливості та перспективи міжрегіональної співпраці.

Зазначені ще у 2011 р. проблеми розвитку міжрегіонального співробітництва не втратили своєї актуальності. Більше того, їх перелік необхідно доповнити. Зокрема, до суто економічних причин тепер можна додати проблеми соціального та політичного характеру, а саме:

- значні розбіжності у показниках соціальної напруженості серед областей України, підвищення рівня конфліктності у регіонах з високими показниками соціальної напруженості;

- відсутність політичної волі та небажання органів влади більш розвинених областей співпрацювати з депресивними, економічно відсталими регіонами країни;

- відкритий воєнний конфлікт на сході країни, який на рівні підсвідомості ще більше загострю соціально-культурне протистояння між населенням західних та східних регіонів країни.

В результаті, економіка країни отримує купу негативних наслідків, які хибно впливають як на поточну соціально-економічну ситуацію, так і на розвиток всіх територій у довгостроковій перспективі.

Подолання кризи взаємодії областей України вимагає пошуку нових шляхів спільного соціально-економічного розвитку. Серед таких на особливу увагу заслуговують наступні:

1) прописати у державній стратегії регіонального розвитку та у всіх регіональних стратегіях України пріоритетний напрям: розвиток національного міжрегіонального співробітництва;

2) сформувати та на законодавчому рівні закріпити просторово-територіальні кластери міжрегіонального розвитку. Зокрема, пропонується розглядати наступні формування: східний (Харківська, Луганська, Донецька, Дніпропетровська, Запорізька об-

ласті); південний (Кримський півострів, Херсонська, Миколаївська та Одеська області), північно-центральної (Сумська, Чернігівська, Київська, Житомирська, Полтавська та Черкаська області), південно-центральної (Кіровоградська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька області), західний просторово-територіальний кластер (Львівська, Івано-Франківська, Волинська, Рівненська, Закарпатська області). Взаємодія областей у межах просторово-територіального кластеру має бути побудована за принципом 6К (конкурентоздатність, кооперація, концентрація, комунікація, координація, компетенція [8]) скоординована на рівні стратегій регіонального розвитку. Прикладом такої гармонізації можуть стати запропоновані у попередніх публікаціях довгострокові орієнтири регіонального розвитку східних областей України [9];

3) забезпечити територіальний фокус взаємодії на периферійних, економічно відсталих районах, які потребують найбільшої підтримки та соціально-економічних стимулів розвитку;

4) ініціювати пошук нових, інноваційних напрямів взаємодії: розвиток туристичної галузі та внутрішнього туризму, розбудова спільних проектів щодо впровадження енергозберігаючих технологій, розробка спільних інноваційних проектів на територіях депресивних районів (створення власних «Силіконових долин», праобраз якої вже існує у Києві [10], але столиця і без того має найвищі темпи економічного розвитку на відміну від інших регіонів); впровадження спільних освітніх проектів для дітей з периферії з подальшим працевлаштуванням на території постійного проживання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проблема міжрегіонального співробітництва є актуальною для України протягом останнього десятиліття. Але її вирішення саме зараз стає критично важливим завданням як для місцевих, так і для регіональних органів влади. Уточнені причини сучасної кризи національних міжрегіональних соціально-економічних відносин надали можливість обґрунтувати основні напрями діяльності для активізації спільної діяльності. Реалізація запропонованих заходів дозволить:

- налагодити ефективний міжрегіональний соціальний діалог та накопичувати спільний соціальний капітал на регіональному рівні;

- консолідувати регіональні соціально-економічні системи задля стабільного розвитку на основі задоволення спільних регіональних та загальнонаціональних інтересів;

- знизити рівень соціального напруження у депресивних регіонах України, створити нові робочі місця та зупинити трудову міграцію.

Представлені результати від реалізації запропонованих заходів дозволять скоротити наявні диспропорції розвитку областей України та сприятимуть зростанню самосвідомості і відповідальності суб'єктів господарювання за майбутнє території, на якій здійснюється їх економічна діяльність.

Література

1. *Левчунь Г. Я.* Проблеми та перспективи регіонального розвитку економіки України / Г. Я. Левчунь // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – № 23.8. – С. 255-264.

2. *Гречана С. І.* Міжрегіональне співробітництво як сучасний чинник економічного зростання / С. І. Гречана // Економіка та право. – 2015. – № 3(42). – С. 51-56.

3. *Бабінова О.* Міжрегіональне співробітництво: зміст, форми, роль та проблеми реалізації в Україні [Електронний ресурс] / О. Бабінова // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2011. – №4 (11). – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04\(11\)/11boopru.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04(11)/11boopru.pdf)

4. *Мельник Л. А.* Міжрегіональне співробітництво в Україні: форми та пріоритетні напрями розвитку [Електронний ресурс] / Л. А. Мельник // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2018. – № 1. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/>

5. *Климович О. М.* Організаційно-економічне забезпечення міжрегіонального співробітництва: дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. за спеціальністю 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка / О. М. Климович. – Луцьк: Луцький національний технічний університет, 2015. – 212 с.

6. Міжрегіональне співробітництво у системі нової регіональної політики України. / С. О. Біла, І. Г. Бабець, І. В. Валюшко, Я. А. Жаліло [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліло. – К.: НІСД, 2011. – 32 с.

7. *Заблудська І. В.* Інфраструктурне забезпечення активізації міжрегіонального співробітництва стан та задуми / І. В. Заблудська, Є. М. Ахромкін // Прометей. – 2013. – № 1(40). – С. 22–25.

8. *Іванченко В. Г.* Розробка кластерної моделі розвитку регіону: методологічний підхід [Електронний ресурс] / В. Г. Іванченко // Ефективна економіка. – 2013. – № 5. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>

9. *Зеленко О. О.* Довгострокові орієнтири відновлення економічних відносин в східних областях України / О. Зеленко // Причорноморські економічні студії. – 2018. – № 25. – С. 138–143.

10. Українська "Силіконова долина": територію колишнього мотоциклетного заводу перетворюють на інноваційне містечко [Електронний ресурс] / УНІАН: інформаційна агенція. – 2017. – 7 квітня. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/multimedia/video>

Reference

1. *Levchun, G. Ja.* (2013) Problems and prospects of regional development of Ukraine's economy. Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine, 23.8, 255-264.

2. *Grechana, S. I.* (2015) Interregional cooperation as a modern factor of economic growth. Economics and Law, 3(42), 51-56.

3. *Babinova, O.* (2011) Interregional cooperation: content, forms, role and problems of implementation in Ukraine. State administration and local self-government. 4 (11). – Retrieved from: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04\(11\)/11boopru.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04(11)/11boopru.pdf)

4. *Melnik, L. A.* (2018) Interregional cooperation in Ukraine: forms and priority directions of development. Public administration: improvement and development. 1. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua>

5. *Klimovich, O. M.* (2015) Organizational and economic provision of interregional cooperation: diss. for obtaining sciences. Candidate's thesis on specialty 08.00.05 - Development of productive forces and regional economics. Lutsk National Technical University. 212.

6. *Bela, S. O. & Babets, I. G., Valiushko I. V. & Zhalilo, J. A. et al* (2011) Interregional cooperation in the system of the new regional policy of Ukraine. NISS. 32.

7. *Zablodska, I. V. & Akhromkin, E. M.* (2013) Infrastructure provision of activation of interregional cooperation: status and concepts. *Prometheus*, 1 (40), 22-25.

8. *Ivanchenko, V. G.* (2013) Draft of a cluster model of regional development: a methodological approach. *Effective economy*, 5. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/>

9. *Zelenko, O.* (2018) Long-term guidelines for the restoration of economic relations in the eastern regions of Ukraine. *Black Sea Economic Studies*, 25, 138-143.

10. Ukrainian Silicon Valley: the territory of the former motorcycle factory is transformed into an innovative city (2017) UNIAN: information agency. Retrieved from: <https://www.unian.ua/multimedia/video/news>

Бузько И. Р., Зеленко Е. А.

Межрегиональное сотрудничество: кризис взаимодействия и пути его преодоления.

В статье освещены особенности формирования национальных межрегиональных социально-экономических отношений. По результатам анализа последних публикаций определено, что большинство научных трудов посвящено международному и трансграничному сотрудничеству, поэтому целью исследования является идентификация причин отсутствия эффективного взаимодействия между регионами Украины и путей преодоления имеющегося кризиса межрегиональных социально-экономических отношений для обеспечения стабильного развития. Представленные мероприятия по активизации взаимодействия позволят сократить имеющиеся диспропорции развития областей Украины и будут способствовать росту самосознания, а также ответственности субъектов хозяйствования за будущее территории, на которой осуществляется их экономическая деятельность.

Ключевые слова: территория, межрегиональное сотрудничество, взаимодействие, развитие, социально-экономические отношения.

Buzko I., Zelenko O.

Interregional cooperation: crisis of interaction and ways for its' overcome.

The article highlights peculiarities of national interregional socio-economic relations formation. According to the results of recent publications analysis, it is determined that most scientific works are devoted to international and cross-border cooperation, therefore the purpose of the research is to identify the reasons for the lack of effective interaction between the regions of Ukraine and ways to overcome the existing crisis of interregional socio-economic relations to ensure sustainable development. The presented measures on revitalization of interaction will reduce existing disparities in the development of Ukraine regions and will promote the growth of self-consciousness as well as responsibility of economic entities for the future of territory in which their economic activity is carried out.

Key words: territory, interregional cooperation, interaction, development, socio-economic relations.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу проблем міжрегіонального співробітництва Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Київ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. in Economics, Head of Interregional Cooperation Issues Department of the Institute of economic and legal research Luhansk branch National academy sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

Стаття надійшла до редакції
05.05.2018 р.

